

ОСНИВАЊЕ ДЕОНИЧКОГ ДРУШТВА

Уводне напомене

Деоничарско друштво (societe, anonyme, aktiengesellschaft, companies limited by shares, joint stock company, према нацрту Закона о предузећима акционарско друштво) је такво друштво које послује под заједничком фирмом, има правилима одређену основну главницу подељену на једнаке делове, у којој сваки деоничар учествује са по једном или више деоница и које обавља неку привредну делатност са потпуном одговорношћу. Деоничари (према нацрту Закона о предузећима - акционари) не одговарају за обавезе друштва према трећим лицима, већ само носе ризик за пословање друштва и то до висине свог улога. Деоничарско друштво је једини тип друштва који средства за своје оснивање и пословање може редовно прибављати и упућивањем јавног позива за откуп деоница (акција). Ово друштво је типични представник друштва капитала. Као типични представник друштва капитала, деоничко друштво послује под реалном фирмом. Од тренутка када је уписано у судски регистар деоничко друштво стиче правни субјективитет, што значи да упис у судски регистар има конститутивно дејство. Упис у судски регистар представља једну од фаза у поступку оснивања деоничког друштва.

Поступак оснивања деоничког друштва је сложен, законом одређени поступак. Уколико је приликом оснивања деоничког друштва било пропуста, односно одступања од законом предвиђених правила, упис друштва у судски регистар ће бити поништен. Обзиром на значај овог питања за: оснивање друштва, друштво које се оснива и трећа лица, то ће предмет наше пажње бити питање оснивања деоничког друштва. У наредном тексту посебну пажњу посветићемо следећим питањима: 1) оснивачи деоничког друштва, 2) начин оснивања, 3) поступак оснивања, 4) основна главница и 5) регистрација.

Разматрање ће се заснивати на одговарајућим одредбама важећег Закона о предузећима ("Службени лист СФРЈ", бр. 77/88, са изменама и допунама у бројевима 40/89, 46/90 и 61/90 - у даљем тексту ЗОП) и на одговарајућим одредбама нацрта Закона о предузећима - у даљем тексту Нацрт).

Оснивачи

Пре него што пређемо на конкретна разматрања овог питања, сматрамо неопходним да одредимо два појма - појам оснивача и појам деоничара. У питању су два различита појма, па их због тога треба прецизно одредити. Оснивачи деоничког друштва у периоду оснивања друштва имају законом одређену обавезу у погледу предузимања одређених радњи, као и одређене имовинско-правне обавезе (уплате, односно организовање уплате средстава неопходних за оснивање и почетак рада друштва, одређивање лица које ће бити овлашћено да заступа друштво до именовања директора, припрема нацрта статута друштва и сазивање оснивачке скупштине). Са конституисањем друштва они постају доничари друштва које су основали. То значи, да су оснивачи деоничког друштва будући деоничари друштва које су основали. Међутим, оснивач деоничког друштва може отуђити деонице и на тај начин престати да буде деоничар друштва које је основао. Или, својство деоничара може стећи и лице које није учествовало у оснивању деоничког друштва, а које је на основу јавног позива откупило деонице друштва.

Правни положај деоничара у односу на осниваче се битно разликује. За разлику од дужности које има као оснивач друштва, оснивач-деоничар према конституисаном друштву има права која су сразмерна деоницама које поседује у том

друштву. То значи, да се конституисањем друштва положај његових оснивача битно мења. У конституисаном деоничком друштву једино што је значајно је ко је уложио капитал у друштво и колики капитал је уложио.

Према ЗОП-у, деоничко друштво може бити основано од стране једног или више лица. Оснивачи деоничког друштва могу бити домаћа и страна физичка и правна лица (чл. 81. ЗОП). Страна правна и физичка лица могу оснивати деоничко друштво у складу са савезним законом којим се уређују страна улагања. Нацрт предвиђа да деоничко друштво може основати једно правно или физичко лице или више правних или физичких лица (чл. 192.). Важећи ЗОП, као и Нацрт, не одређује минимални број оснивача. У упоредном праву минимални број оснивача креће се најчешће од 2-7. Тако нпр., француско право предвиђа најмање 7 оснивача, немачко право предвиђа минимални број од 5 оснивача, у швајцарском праву се захтева да деоничко друштво мора да има најмање толико чланова колико је потребно да се могу организовати органи друштва, а југословенски Трговачки закон од 1937. године предвиђао је најмање пет оснивача.

Начин оснивања

У правној теорији, у зависности од релевантног критеријума, постоји више подела начина оснивања деоничког друштва. Међутим, у упоредном праву, као и код нас, значајне су две поделе начина оснивања деоничког друштва.

Према првој подели, која се врши према критеријуму какав је однос државе према оснивачу друштва, разликују се два начина оснивања деоничког друштва: нормативни систем (систем слободног оснивања) и систем концесије (систем претходног одобрења, дозволе).

Према нормативном систему законом се уређују услови за оснивање друштва. Свако лице које испуњава законом предвиђене опште и посебне услове може основати друштво без сагласности или одобрења државног органа. Према систему концесије, за оснивање деоничког друштва није довољно само то што су испуњени законом предвиђени општи и посебни услови, него се још захтева да буде прибављено одобрење одређеног органа. Систем концесије је, данас, начелно напуштен у упоредном и нашем праву и замењен нормативним системом. Само изузетно, према нашим важећим прописима одобрење надлежног органа потребно је за оснивање деоничких друштава у одређеним областима. Нпр. приликом оснивања деоничких друштава и других врста организације за осигурање (чл. 16. Закона о основама система осигурања имовине и лица, "Службени лист СФРЈ", бр. 17/90, са изменама и допунама у броју 82/90).

Према другој подели, која се врши према критеријуму како се организује уплата основне главнице, разликују се два начина оснивања: симултани и сукцесивни.

Симултано оснивање врши се тако што оснивачи друштва уписују а затим уплаћују у целости све деонице друштва приликом његовог оснивања. Основна одлика овог начина деоничког друштва је да се све деонице уписују и уплаћују одмах приликом оснивања друштва без јавног позива на упис деонице. Уписи и уплате деоница могу бити и истовремени. Према Нацрту (чл. 208. ст. 1.), ако оснивачи предузму обавезу да сами, у сразмери коју утврде, откупе све деонице до регистрације друштва није потребан јавни позив за упис деоница, као ни уписивање деоница нити одржавање оснивачке скупштине. То значи, да је овај начин оснивања друштва једноставан и да се реализује у једном кратком временском интервалу.

Сукцесивно оснивање врши се тако што оснивачи уговором о оснивању друштва одређују колико ће деоница откупити сваки од њих, а за остатак упућују преко банке јавни позив заинтересованим лицима за откуп деоница. Јавни позив (проспект) за откуп деоница садржи одређене елементе који су релевантни за оснивање деоничког друштва. Тако, јавни позив мора да садржи: фирму и седиште делатности; висину основне главнице; број и номиналну вредност деоница, одно-

сно вредност по којој се издају, а при издавању разних врста деоница - њихово именовање и права која се везују за њих, као и рокове уплате; место и време уписа; рок за упис деоница; рок повраћаја уплаћених износа у случају неуспелог оснивања; предности које припадају оснивачима (право првенства уписа нових емисија деоница, право именовања првих чланова управе и др.); предмет и вредност неновчаних улога, број деоница које се за њих дају; име (фирму) и адресу (седиште) лица које даје улог и име (фирму) овлашћене организације или појединца који га процењује; поступак у случају уписа вишка деоница, начин сазивања оснивачке скупштине и потпис оснивача (чл. 199. Нацрта).

Оба ова начина оснивања деоничких друштва прихваћена су у упоредном праву, као и у нашем праву. У правима појединих земаља наведеним начинима оснивања деоничког друштва посвећен је велики број одредби у одговарајућим законима, што није случај у нашем важећем праву. Тај недостатак треба да буде отклоњен доношењем новог Закона о предузећима. У том смислу, у Нацрту је предвиђен већи број одредаба којима се уређује питање оснивања деоничког друштва (важећи ЗОП ово питање уређује са десетак одредаба, а Нацрт са 19 одредаба). Нацртом је ово питање уређено под утицајем најсавременијих законских регулатива из ове области у упоредном праву. Но, и поред прецизног уређења питања оснивања деоничког друштва, Нацрту се може приговорити да у погледу неких питања значајних за поступак оснивања деоничког друштва постоје правне празнине (нпр. питање поновног сазивања оснивачке скупштине ако не буде кворума).

У немачком праву укинут је систем сукцесивног оснивања деоничког друштва.

У правној литератури помиње се квалификовано оснивање деоничког друштва. Квалификовано оснивање не представља посебни начин оснивања. Симултани и сукцесивни начин оснивања могу бити квалификовани кад се уговором о оснивању предвиди обавеза за деоничаре који су стекли посебне погодности, да поред уплате номиналне вредности деоница, свој повлашћени статус компензирају и другим додатним (новчаним и неновчаним) давањима. Квалификовано оснивање познаје, упоредо, као и наше право (чл. 103. ст. 1. ЗОП; чл. 215. Нацрта).

Поступак оснивања

Поступак оснивања деоничког друштва састоји се из више фаза, и то: 1) закључивање уговора о оснивању друштва, односно доношење оснивачког акта; 2) образовање оснивачког одбора, у случају кад се појављује већи број оснивача; 3) сазивање оснивачке скупштине код сукцесивног оснивања, док код симултаног оснивања то није потребно и 4) регистрација.

Уговор о оснивању деоничког друштва закључује се у случају кад се као оснивачи друштва појављују два или више лица. Према ЗОП-у (чл. 82.) за уговор о оснивању деоничког друштва потребна је писмена форма. И према Нацрту, уговор о оснивању деоничког друштва закључује се у писменој форми, са потписима оснивача који се оверавају код суда (чл. 10.) Овера суда је неопходна и за одлуку о оснивању коју у писменој форми сачињава једини оснивач деоничког друштва (једноперсонално друштво). На основу наведеног може се закључити да је писана форма оснивачког акта услов његове пуноважности (форма "ad solemnitatum"). ЗОП-ом (чл. 82. ст. 2.) су одређени битни састојци уговора о оснивању. То су: фирма и седиште, делатност предузећа које се оснива, износ средстава потребних за рад, услови и начин утврђивања и распоређивања добити, као и друга питања значајна за његово оснивање. Према Нацрту (чл. 11.), уговор о оснивању мора да садржи одредбе о: фирми и седишту предузећа; имену, односно фирми чланова и адресе, односно седишта; делатности предузећа; оснивачком улогу; правима и обавезама оснивача; условима и начину утврђивања и распоређивања добити и доношењу ризика; заступнику предузећа; заштити животне средине; и

друге одредбе које су законом прописане за поједине облике предузећа. На основу наведених одредаба ЗОП-а и Нацрта можемо закључити, да је питање садржине уговора о оснивању различито решено према Нацрту у односу на важећи Закон о предузећима у том смислу што Нацрт установљава нове битне елементе (име, односно фирма и адресе, односно седиште оснивача, заступање друштва, заштита животне средине).

Уговор о оснивању деоничког друштва је, по својој правној природи, уговор о ортаклуку.

Закон о предузећима, као ни Нацрт, не помиње оснивачки одбор. Међутим, према појединим законима образовање оснивачког одбора је обавезно. Нпр., према одредби члана 6. става 1. Закона о банкама и другим финансијским организацијама, "Службени лист СФРЈ", бр. 10/89 са изменама и допунама у бројевима 40/89, 18/90 и 72/90 оснивачки одбор се обавезно образује кад се оснива банка. Сматрамо да би требало образовати оснивачки одбор у сваком случају кад оснивање деоничког друштва врши више оснивача сукцесивно. Задатак оснивачког одбора је: да састави и објави јавни позив за упис деоница код сукцесивног оснивања; да припреми предлог статута друштва; да припреми процене неновчаних улога; да именује вршиоца дужности директора, да припреми предлог највећег износа трешкова оснивања који падају на терет друштва.

После доношења уговора о оснивању, објављивања огласа са позивом заинтересованим лицима за упис деоница, поступак сукцесивног оснивања деоничког друштва тече даље. Заинтересована лица у року одређеном за упис деоница потписују лично или преко заступника уписани списак (чл. 200. Нацрта). Потписивање уписног списка врши се у месту и у време уписа објављеном у јавном позиву (проспекту). Уписивач деоница, осим даваоца неновчаног улога, обавезан је да истовремено са уписивањем уплати најмање 10 одсто уписаног износа на поменски рачун код овлашћене банке. Уписивач деоница, осим даваоца неновчаног улога, дужан је да до одржавања оснивачке скупштине уплати најмање 30 одсто номиналне вредности уписаних деоница. Неновчани улози уносе се у имовину деоничког друштва у целини до његове регистрације, на начин који зависи од њихове природе, осим ако јавним позивом није другачије одређено.

Ако се у року одређеном у проспекту за упис деоница упише већи број деоница него што је предвиђено јавним позивом, оснивачи могу одбити уписани вишак. Ако они то не учине, о прихватању или одбијању вишка одлучује оснивачка скупштина приликом коначног утврђивања основне главнице. У случају одбијања уписаног вишка деоница, вишак се у року од осам дана од дана одбијања, без одбитка, враћа уписивачима деоница. За испуњење ове обавезе оснивачи одговарају солидарно (чл. 203. Нацрта).

Према важећем Закону о предузећима (чл. 98.), кад су све деонице у потпуности уплаћене, оснивачи деоничког друштва ће сазвати оснивачку скупштину. Треба истаћи да важећи Закон о предузећима, за разлику од Нацрта, не прави никакву разлику између сукцесивног и симултаног оснивања у погледу сазивања оснивачке скупштине.

Када је у питању Нацрт изричито се предвиђа да су у случају сукцесивног оснивања деоничког друштва оснивачи дужни да сазову оснивачку скупштину у року од 30 дана од дана истека рока за упис деоница (чл. 205). Ако оснивачи ову своју обавезу не изврше, биће дужни да, без одбитка и уз солидарну одговорност, поврате уплаћене износе уписивачима и то са каматом.

Оснивачка скупштина може бити одржана ако јој присуствују, лично или са писменим овлашћењима, уписивачи деоница са најмање 50 одсто основне главнице. Одлуке се доносе већином гласова, с тим што свака деоница даје право на један глас. За доношење одлука којима се одступа од услова утврђених у јавном позиву неопходна је једногласна одлука свих уписивача деоница. Заинтересовани уписивачи не могу гласати о неновчаним улозима и погодностима које не добијају сви оснивачи. На оснивачкој скупштини води се записник.

ЗОП-ом, ко ни Нацртом, није уређено питање могућности поновног сазивања оснивачке скупштине у случају кад не буде кворума. Ако се поново не сазове и не

одржи оснивачка скупштина сматраће се да оснивање друштва није успело. У том случају ће оснивачи солидарно одговорати за повраћај уплаћених износа са каматама (чл. 205. ст. 2. Нацрта).

Према ЗОП-у (чл. 98.), на оснивачкој скупштини се доноси статут и именују органи управљања друштвом. Нацртом се прецизније одређује надлежност оснивачке скупштине. Тако, према Нацрту (чл. 206.), оснивачка скупштина: утврђује да је основна главница уписана и да је уплаћено најмање 30 одсто њеног износа; прихвата или одбија упис вишка деоница; доноси статут друштва; бира органе друштва, осим ако су оснивачи у јавном позиву задржали за себе то право; одлучује о погодностима оснивача и одобравању посебних споразума с оснивачима или другим лицима, насталих приликом оснивања; прихвата процену вредности неновчаних улога; утврђује највећи износ трошкова оснивања ако падају на терет друштва. Поред законом предвиђене надлежности, оснивачка скупштина може одлучивати и о другим питањима за које сматра да су од значаја за друштво које се оснива. На основу наведеног можемо закључити да се одржавањем оснивачке скупштине завршава конституисање деоничког друштва. Доношењем статута и избором органа у друштва, изузев ако су оснивачи у јавном позиву задржали за себе то право, деоничко друштво је конституисано.

Код симултаног оснивања није потребан јавни позив на упис деоница, као ни уписивање деоница, нити, пак, сазивање и одржавање скупштине. Оснивање се врши тако што оснивачи доносе статут друштва, бирају чланове управног одбора, надзорног органа и ревизора ако је његов избор обавезан (чл. 208. Нацрта).

Одредбом члана 101. ЗОП-а предвиђају се обавезни елементи статута деоничког друштва, с тим што исти може да садржи и неке друге елементе. Тако, према наведеној одредби ЗОП-а статут мора да садржи одредбе о: фирми и седишту друштва; предмету пословања; износу основне главнице, номиналној вредности деоница, њиховом броју и року уписа и уплате деоница, висини камате која се плаћа код прекорачења рока уплате, врсти деоница и начину њиховог преноса; броју чланова управног одбора; начину и могућности преноса права и дужности органа управљања на поједине чланове друштва или на друга лица; начину и условима расподеле добити и сношењу губитака; унутрашњој организацији друштва; року одржавања деоничке скупштине, последицама неодржавања, кворума и начину одлучивања; времену трајања и престанку друштва; поступку за измену статута, другим питањима за рад друштва. Нацртом се, такође предвиђа да садржај статута чине обавезни и факултативни елементи, с тим што је у поређењу са важећим ЗОП-ом број тих елемената већи. Даље, неки елементи статута који су према важећем ЗОП-у били обавезни, према Нацрту су факултативни (нпр. подаци о врсти деоница). Према Нацрту (чл. 210.), обавезне елементе статута чине одредбе о: фирми и седишту друштва; делатности друштва; износу основне главнице и начину уплате деоница; броју, номиналној вредности деоница и да ли деонице гласе на име или на доносиоце; начину потписивања фирме друштва; начину сазивања скупштине, кворуму за доношење одлука и поступку ако не постоји кворум; избору, опозиву и делокругу органа друштва; расподели добити и сношењу губитака, фондовима; последицама пропуштања уплате деоница; заштити животне средине; начину промене облика друштва; престанку друштва; поступку измене статута. Факултативну садржину статута чине одредбе о: посебним споразумима који се односе на неновчани улог и на друге погодности оснивача; врсти и родовима деоница, означавању, броју и номиналној вредности; врстама обвезница и правима њихових ималаца; могућностима и поступку повлачења деоница; овлашћењима управног одбора у вези са повећањем основне главнице; ограничењу преноса деоница на име; могућностима претварања једне врсте или рода у другу врсту или род деоница.

Основна главница (оснивачки капитал)

Обзиром да деоничко друштво моментом регистрације стиче својство правног лица, то је неопходно у поступку оснивања друштва обезбедити најмањи износ средстава са којима се ова врста трговачког друштва може основати. Пошто је деоничко друштво правни облик концентрације и централизације већег капитала, у упоредном праву, да би се спречило оснивање друштва са скромним капиталом, законима се одређује минимални износ основне главнице и минимални износ номиналне вредности поједине деонице као општи за деоничко друштво. Посебним законима могу се предвидети и други износи за деоничко друштво у појединим делатностима (нпр. у банкарству). Тако, према немачком Aktiengesetz (§ 7 и 8.) минимални оснивачки капитал је 100.000 DM, а минимални износ деонице 50 DM, док према француском Закону о трговачким друштвима (чл. 71), код сукцесивног оснивања предвиђа се минимална основна главница у износу од 500.000 FF, а код симултаног износ од 100.000 FF. Наведеним законом није одређен минимални износ на који треба да гласе деонице.

Наш важећи ЗОП (чл. 86. ст. 213.), без обзира на начин оснивања деоничког друштва, предвиђа да је најмањи износ основне главнице 15.000 динара. Савезно извршно веће овај износ увећава једном годишње за индекс раста цена на мало. Важећи ЗОП није регулисао питање новчаног улога појединог деоничара.

Имајући у виду законска решења из упоредног права, законодавац је у Нацрту значајно увећао прописани минимум основне главнице за оснивање деоничког друштва. Прописани минимумом основне главнице за оснивање деоничког друштва треба да се обезбеди, с једне стране, реална материјална основа за нормално и континуирано обављање делатности новооснованог деоничког друштва, а са друге стране, да се пружи максимална заштита повериоцима друштва у смислу наплате њихових потраживања од деоничког друштва и да се на тај начин допринесе остваривању начела сигурности у правном промету.

Приликом одређивања минималног новчаног дела главнице за оснивање деоничког друштва Нацрт прави разлику према начину оснивања.

Новчани део основне главнице деоничког друштва (без улога у материјалним добрима и правима) које се сукцесивно оснива не може бити мањи од 25.000 USD у динарској противвредности. Новчани део улога појединог деоничара не може бити мањи од 5.000 USD у динарској противвредности (чл. 196. Нацрта). Нацртом није предвиђено по ком курсу ће се обрачунавати динарска противвредност - по званичном курсу динара према долару у тренутку оснивања или према црном курсу. Сматрамо да би ово питање морало бити законом уређено обзиром на значајне разлике између ова два курса.

У случају симултаног оснивања, минимални новчани део основне главнице деоничког друштва утврђен је на 10.000 USD у динарској противвредности, а новчани део улога појединог деоничара не може бити мањи од 2.000 USD у динарској противвредности. Наведени минимални новчани износи оснивачке главнице односе се на њен новчани део.

Улози оснивача могу бити и у стварима (покретним и непокретним) и правима (лиценце, патенти фирма итд.) израженим у новчаној вредности у мери у којој су потребна за рад друштва. Важећим ЗОП-ом (чл. 93. ст. 4.), као и Нацртом (чл. 197. ст. 3.), изричито се искључује могућност да се улог у друштву може састојати из личног рада и пружања услуга.

Код сукцесивног оснивања упис деоница се врши потписивањем уписног списка лично или преко заступника и са обавезом уписивача деоница, осим даваоца неовчаног улога, да истовремено са уписивањем уплати најмање 10 одсто уписаног износа на наменски рачун код овлашћене банке. До одржавања оснивачке скупштине они су дужни да уплате најмање 30 одсто номиналне вредности уписаних деоница. Преостали износ деоница деоничари су дужни да уплате у року од две године од дана уписа друштва у судски регистар, а уплате се врше на начин и

у роковима предвиђеним статутом. Упис и уплата деоница врше се преко одређене банке. У случају закашњења са уплатом доспелог новчаног износа за деоничаре настаје обавеза да плати друштву уговорену камату.

Код симултаног оснивања оснивачи су дужни да, у сразмери коју утврде уговором о оснивању, откупе све деонице до регистрације друштва, без обавезе упућивања јавног позива за упис деоница и сазивања оснивачке скупштине.

Неновчани улози уносе се у имовину друшта у целини до његове регистрације, на начин који зависи од њихове природе, осим ако јавним позивом није другачије одређено (чл. 202. ст. 2. Нацрта). У случају доцње са давањем неновчаног улога, оснивач плаћа уговорену казну.

Регистрација деоничког друштва

Важећи ЗОП (чл. 185. ст. 1.) предвиђа да се упис у судски регистар врши на захтев овлашћеног лица, који се подноси у року од 15 дана од дана кад су се стекли услови за упис. Нацртом (чл. 212.) прецизно се утврђују услови чије кумулативно испуњење је нужно за регистрацију друштва. Тако, деоничко друштво се уписује у судски регистар пошто се утврди: да је оснивачка скупштина сазвана и одржана у складу са одредбама овог закона; да је основна главница уписана у целини; да је уплаћено најмање 30 одсто основне главнице; да су неновчани улози унесени у целини у имовину друштва, осим ако оснивачким актом није другачије одређено.

Уписом у судски регистар предузеће стиче својство правног лица, односно правну и пословну способност (чл. 185. ст. 2. ЗОП, чл. 18. Нацрта).

JOINT-STOCK COMPANY FOUNDATION

- Summary -

Procedure concerning joint-stock company foundation is a procedure based on law. There are many phases in the procedure, and they are the following: conclusion of the contract on foundation, that is, making foundation act; formation of foundation board, when there is a greater number of founders; convening and holding of the constituent assembly when successive foundation is concerned, while in simultaneous foundation that is not needed; and registration. If there were some omissions in joint-stock company foundation, that is departures from the rules forseen by law, then the company registration will be annuled. Dealings with questions of importance for the complex procedure od joint-stock company foundation are based on the statutory provisions of the Law on Enterprises which is in force and the project of the Law on Enterprises.